La república

Llibre II

[Proposta de Sòcrates: considerar la justícia de primer en l'estat i en els assumptes més importants]

Jo, que sempre havia admirat el natural de Glaucó i d'Adimant, aleshores, després d'escoltar-los en vaig tenir un gran goig, i vaig exclamar: «Oh fills d'aquell home tan famós! Tenia tota la raó l'enamorat de Glaucó quan compongué l'elegia per felicitar-vos després de la batalla de Mègara, que comença:

«Fills d'Aristó, llinatge diví d'un home il·lustre...»

Això, amics, em sembla que està molt bé. Perquè realment us passa quelcom diví si, sense creure que la injustícia és preferible a la justícia, sou tan capaços de defensar aquesta tesi. Perquè a mi em sembla de debò que no penseu així, ara, que m'haig de guiar per la vostra manera de ser en general, perquè si em guiés per les vostres paraules recelaria de vosaltres. I com més crec en vosaltres, tant més confós em veig per contestar. És que no sé com defensar tal tesi. Jo em veig molt incapaç de fer-ho, i un senyal me n'és el fet que em creia que el que jo havia respost a Trasímac demostrava que la justícia és superior a la injustícia, i m'ho heu rebutjat. Però tampoc no veig manera de no defensar-la. Mes m'esvera com una impietat que en presència meva s'ataqui la

justícia i jo desdigui quan encara respiro i puc parlar. L'haig d'ajudar, doncs, tan fortament com pugui.»

I Glaucó i tots el altres em demanaven que la defensés fos com fos, que no afluixés el meu raonament, sinó que escrutés què són ambdues coses, la justícia i la injustícia, i que pel que fa als avantatges de cadascuna, mirés de debò què hi ha. Jo, doncs, vaig dir el que em semblava: «La recerca que emprenem no és poca cosa, sinó pròpia d'un que hi veu agudament, pel que crec. I ja que nosaltres no hi som hàbils, sóc del parer» —vaig afegir— «que hem de fer aquesta investigació com si algú ens manés llegir de lluny unes lletres petites, i nosaltres fóssim curts de vista. I aleshores hi hagués algú que s'adonés que en un altre lloc hi ha les mateixes lletres, però més grosses i ocupant més espai. Opino que això li apareixeria com tota una troballa; primer llegiria aquestes, i després es fixaria en les petites, a veure si casualment són les mateixes.»

«Ens sembla molt bé» —féu Adimant.— «Però és que veus alguna cosa tal en la recerca referent a la justícia?»

«Ja t'ho diré» —li vaig fer.— «La justícia, diem, és cosa d'un home en particular, però també és de tota la ciutat.»

«Naturalment» —respongué ell.

«I la ciutat, no és més que un home sol?»

«És més» —acordà.

«Doncs potser en un objecte més gros hi hagi una justícia més grossa i més fàcil d'assimilar. Per tant, si ho voleu, primer mirarem què és la justícia a les ciutats, i després ho examinarem igualment en cada persona: observarem la paritat del que és més gros en la figura del que és més petit.»

«Doncs em sembla que parles molt bé» —afirmà ell.

«A veure» —vaig fer jo— «si nosaltres de paraula veiéssim sorgir una ciutat, no veuríem també com hi neixen la justícia i la injustícia?»

«Segurament» —va admetre ell.

«I no podrem esperar que, fet això, veurem més fàcilment el que cerquem?»

«Sí, i molt.»

«Us sembla, doncs, que cal emprendre l'avanç? Em penso que la cosa no és pas cap bestiesa. Penseu-ho.»

«Ja ens ho hem pensat» —exclamà Adimant— «I tu, no ho facis altrament.»

[La fundació de la ciutat. Les professions més necessàries]

«Aleshores, una ciutat neix, pel que crec» —vaig establir jo— «perquè ningú de nosaltres no és autàrquic, sinó mancat de moltes coses. O creus en algun altre principi que faci habitar una ciutat?»

«No, en cap altre.»

«Es així, naturalment: cada home n'agafa un altre de cara a una necessitat, i un segon de cara a una altra; mancats de moltes coses, els homes agruparan la gent en un lloc habitable per fer societat i ajudar-se; a una convivència així l'anomenarem "ciutat", no fa?

«No hi ha dubte.»

«I quan algú lliura el que sigui a un altre, si és que li ho lliura, o bé li pren, creu que li és millor?»

«Certament.»

«Au, doncs» —vaig fer jo— «fundem de paraula una ciutat des del seu principi. La fundaran, em sembla, les nostres necessitats.»

«Com no?»

«Però la primera i màxima necessitat és la provisió de queviures perquè puguem existir i viure.»

«Exactament així.»

«La segona és l'habitatge, i la tercera el vestit i altres coses per l'estil.»

«Això mateix.»

«A veure» —vaig inquirir jo— «com es bastarà la ciutat per a

tals provisions? Hi haurà altra cosa que no sigui un pagès, i un paleta, i també un teixidor? O a això mateix hi afegirem un sabater o algun altre dels qui tenen cura del cos?»

«Totalment d'acord.»

«Aleshores la ciutat dotada amb l'imprescindible tindrà quatre o cinc homes.»

«Ho sembla.»

«I què, doncs? Caldrà que cadascun d'aquests del seu treball en faci un bé per a tots, per a la comunitat? Per exemple, el pagès, que és ell tot sol, prepararà queviures per a quatre, i hi esmerçarà el seu temps i el seu esforç multiplicats per quatre en la provisió de menjar, i en farà participar els altres? O en prescindirà, emprarà només la quarta part de temps a disposar-se menjar, i de les tres parts restants en gastarà una en la cura de la seva vivenda i dues més en els seus vestits i el seu calçat, i tindrà les seves coses sense partir-se-les amb els altres, sinó que cadascú es farà per ell mateix les seves coses?»

I Adimant observà: «Sòcrates, segurament és més fàcil allò primer que això darrer.»

«I no és estrany, per Zeus!» —vaig comentar jo— «Quan parles m'adono personalment que, en primer lloc, no n'hi ha cap de nosaltres que sigui exactament igual a un altre, diferim en la naturalesa, i a cadascú li escau una feina diferent. O no t'ho sembla?»

«M'ho sembla.»

«I què? Qui sap si algú ho faria més bé dedicat a molts oficis, o a un de sol?»

«Sempre a un de sol» —féu ell.

«I em penso que també el que segueix serà una cosa clara: si es deixa passar l'oportunitat de l'obra, aquesta se n'anirà per portes.»

«La cosa és clarissima.»

«Perquè l'obra no em crec que s'avingui a esperar el lleure del seu autor, cal que aquest l'atengui i no la consideri com un treball marginal.»

«Cal.»

«Sí: de tot això en resulta que les coses són més, més belles i més fàcils si es fan segons el que els és propi i en temps oportú, prescindint de totes les altres.»

«Doncs sí, és de debò així.»

«I per les provisions que dèiem, Adimant, ens caldran més de quatre ciutadans. Perquè el pagès, em sembla, no es farà ell mateix l'arada, si aquesta ha de ser ben feta, ni tampoc l'aixada, ni les altres eines que són per a la pagesia. Ni tampoc el paleta, que també ell en necessitarà moltes. I direm el mateix del teixidor i del sabater, no fa?»

«És veritat.»

«Per tant, fusters i ferrers i molts altres professionals d'aquests ens seran veïns a la nostra petita ciutat i l'aniran fent créixer.»

«Exactament així.»

«Però la ciutat encara no seria de cap manera massa grossa si hi afegíem bovers i ovellers i pastors d'altra mena: així els pagesos tindrien bous per llaurar, i els mateixos pagesos i els paletes bestiar per als transports, i els teixidors i el sabaters cuir i llana.»

«Doncs no seria pas tan petita ciutat que tingués tot això» —va fer-me ell.

I jo li vaig dir: «Considera, doncs, que bastir una ciutat en un indret tal que no li calguin importacions és pràcticament impossible.»

«Impossible del tot.»

«Ens caldrà, doncs, més gent que importi d'altres ciutats tot el que manqui.»

«Sí, ens caldrà.»

«Però si el qui fa tal servei se'n va d'aquí amb les mans buides, sense endur-se'n res del que potser manca a aquells que el proveiran, també marxarà d'allà de buit. O no?»

«M'ho sembla.»

«Dels nostres productes, doncs, n'haurem de fer no solament

el que ens basti a nosaltres, sinó també als altres, el que els calgui i tal com els calgui.»

«Sí, caldrà fer-ho.»

«Aleshores la ciutat haurà de tenir més pagesos i més professionals dels altres.»

«Sí, n'haurà de tenir més.»

«Sí, i principalment d'aquells altres professionals que importen i exporten totes les coses. Oi que aquests són els comerciants? O no?»

«Ho són.»

«Doncs ens caldran comerciants.»

«Exactament.»

«I en el cas que el comerç es faci per mar, ens caldran molts altres professionals de les tasques del mar.»

«Sí, molts.»

[Necessitat de mercaders i d'obrers]

«I què? A la mateixa ciutat com bescanviaran mútuament allò que cadascú fa? Perquè per a això hem fundat una ciutat i establert una comunitat.»

«Es evident que ho faran» —va respondre ell— «tot comprant i venent.»

«De manera que d'això ens en resultarà un mercat, i la moneda com a signe de l'intercanvi.»

«Exactament així.»

«I si el pagès porta al mercat algun dels seus productes, o qualsevol altre professional, però no hi arriba simultàniament amb els qui necessiten comprar-los, aleshores, assegut a l'àgora, no es dedicarà al seu ofici.»

«No, això de cap manera» —comentà ell— «perquè n'hi ha uns que s'han adonat d'això i s'han dedicat a aquest servei. A les ciutats ben organitzades són quasi sempre els de complexió corporal més dèbil, i inútils per fer qualsevol altre treball. Els cal, doncs, quedar-se en el mercat per canviar en moneda als qui necessiten vendre el que sigui, i, a la inversa, vendre a canvi de diners als qui hagin de comprar alguna cosa.»

«Per tant» —vaig concloure jo— «vet aquí la necessitat que introdueix a la ciutat la casta dels comerciants. I no anomenarem "mercaders" als qui s'estableixen a l'àgora amb la professió de comprar i vendre, i "marxants" als qui recorren les ciutats?»

«Exactament així.»

«També hi ha uns altres servidors, pel que jo crec, que en la seva intel·ligència no estan a l'altura de la nostra societat, però que tenen un vigor corporal suficient per sofrir penalitats: aquests, naturalment, venen la seva força com un servei, i del preu en diuen sou; son els anomenats, si no m'equivoco, obrers. Oi que sí?»

«Sí, és ben bé així.»

«Naturalment, els obrers, pel que sembla, són la part que completa la ciutat.»

«Bé m'ho sembla.»

«A veure, Adimant, la ciutat ja ens ha crescut tant que la puguem anomenar perfecta?»

«Potser sí.»

«Doncs bé: on poden ser en ella la justícia i la injustícia? I amb quin element s'han originat dels que hem examinat?»

«Sòcrates» —va fer ell— «jo no ho veig gens, tret que siguin en el tracte mutu dels uns amb els altres.»

«Qui sap si tens raó» —jo que li vaig fer— «Però cal examinar-ho, i no abandonar.»

«Primer examinem quina vida menaran els qui s'han preparat així. Quina que no sigui fer-se el menjar i el vi, i els vestits i el calçat? Després d'haver-se edificat cases, a l'estiu quasi sempre treballaran descalços i desvestits; a l'hivern vestits i calçats suficientment. Per menjar es prepararan farina de blat o de civada: la couran o bé la pastaran fent pa o boniques coques que posaran

sobre joncs o fulles netes. Es reclinaran recolzant en llits fets de murtra o de corretjoles, i banquetejaran ells i els seus fills. Es coronaran per beure el vi per himnejar els déus. Conviuran amablement i no faran fills més enllà de la seva fortuna, i es protegiran contra la pobresa i contra la guerra.»

[Creixença de la ciutat]

I Glaucó em va interrompre per dir-me: «Pel que sembla, fas banquetejar els homes sense companatge.»

«Tens tota la raó» —que li vaig fer—. «M'havia passat per alt que tindran companatge, naturalment: sal, olives i formatge, couran cebes i verdures, que són aliments del camp. De postres, els servirem figues, pèsols, i faves, i torraran a la fogaina glans i murtrons. Hi haurà beguda moderada. Viuran així en pau i salut, i, naturalment, envelliran, i faran hereus els seus fills d'una vida com la que hem descrit.»

I Glaucó va i em pregunta: «I si fundessis una ciutat de porcs, Sòcrates, podries engreixar-los amb altres pinsos que no fossin aquests?»

«Doncs, com caldria, Glaucó?» —vaig preguntar-li.

«Com és costum» —va respondre'm—. «Crec que haurien de reclinar-se en els divans no pas per turmentar-s'hi, sinó per menjar de les taules cuinats com els que avui tenen, i postres.»

«D'acord, ja t'entenc» —li faig jo—. «No ens limitem a veure com neix una ciutat, sinó una ciutat opulenta. I això, segurament, no està gens malament, perquè en examinar-la potser podrem veure per on, a les ciutats, broten la justícia a la injustícia. La que ara acabem de recórrer em sembla una ciutat veritable, una ciutat sana, però si ho volem contemplar també en una ciutat malalta de febres, res no ens en priva. Perquè crec certament que aquestes coses no bastaran a alguns, ni la mateixa dieta en si, i també caldrà afegir-hi llits i taules, i mobles de tota mena, i altres

menges, i perfums i substàncies aromàtiques, i cortesanes, i llepoleries; de tot això, de moltes menes. Per tant, entre les coses que recomptàvem primer com a necessàries no hi posarem només la casa, el vestit i el calçat, ens caldrà acudir a la pintura i als brodats, i a l'or i a l'ivori; totes aquestes coses, les haurem de comprar, no fa?»

«Sí» —va dir ell.

«Aleshores ens cal engrandir altre cop la ciutat, perquè la que fruïa de salut ja no ens basta; haurà de créixer en extensió i en uns habitants que fins ara a les ciutats no eren imprescindibles, com és ara caçadors i tota mena d'imitadors, molts de colors i de formes, molts altres de música; hi haurà poetes i els seus servidors, és a dir, els rapsodes, actors, dansarins i empresaris. I professionals d'estris dels que fan servir les dones per als seus pentinats, i també dels altres. Però principalment ens mancaran molts més servidors: no et sembla que ens caldran preceptors, dides, mainaderes, cambreres, perruquers, i també cuiners i majordoms? I encara hi haurà d'haver porcairols, perquè a la ciutat anterior no n'hi havia: no els necessitàvem. Però a la d'ara ens en mancaran. I també bestiar de tota mena, per si algú n'ha de menjar. Oi que sí?»

«Sí, com no?»

«I si endrapem d'aquesta manera, caldran molts més metges que abans.»

«És veritat.»

[Origen de la guerra; necessitats dels exèrcits]

«I el territori, que abans bastava per a nodrir els qui hi havia, ara passarà a ser massa petit. O com ho direm?»

«Així» —va respondre.

«Per tant, haurem de retallar per a nosaltres territori dels veïns, si és que n'hem de tenir prou per a pasturatges i terres conra-

disses, o els altres a nosaltres si es lliuren també a una adquisició il·limitada de riqueses, traspassant les fronteres de les seves necessitats.»

«Tot això se'ns imposa molt, Sòcrates» —va dir.

«Doncs amb tot això farem la guerra, Glaucó. O hi ha altres solucions?»

«Farem la guerra» —digué ell.

«De moment no aclarim res de l'aspecte» —vaig fer jo— «de si la guerra fa bé o fa mal; pensem només fins aquí que hem trobat ja l'origen de la guerra en aquesta passió que és per a les ciutats i per als particulars la pesta més funesta cada vegada que els percudeix.»

«Totalment d'acord.»

«En tal cas, bon amic, encara ens caldrà una ciutat més gran, i no pas poc: per a tot un exèrcit que sortirà a lluitar contra els invasors, per les nostres hisendes i tot allò que dèiem.»

I Glaucó pregunta: «Doncs què? És que els habitants no hi bastaran?»

«No, almenys si tu» —vaig dir jo— «i tots nosaltres vam calcular rectament quan motlluràrem la ciutat: hem acordat, com sigui, si fas memòria, que és impossible que un home sol faci diversos oficis.»

«Tens raó» —va dir.

«I què?» —vaig inquirir— «És que la lluita guerrera no sembla ésser una cosa professional?»

«Sí, i molt» —va dir.

«Tot i això, caldria preocupar-nos més de l'ofici del sabater que del de la guerra?»

«No, de cap manera.»

«Naturalment, prohibíem al sabater que s'emprengués de fer de pagès o de teixidor, o de paleta, perquè el treball del sabater ens fos satisfactori, i dels altres oficis també n'assignàvem només un a cadascú, aquell per al qual cadascú hagués nascut i en què pogués treballar bé tota la vida prescindint dels altres i aprofitant

bé les oportunitats. Potser no és de la màxima importància que les coses de la guerra es realitzin com cal? O són tan fàcils que qualsevol pagès pot ser soldat, o qualsevol sabater, o qualsevol professional d'un altre ofici, això quan el joc dels daus o el del jaquet ningú no el juga prou bé si no l'ha après de petit, o bé hi juga com de més a més? És que qui embraça un escut o pren qualsevol altra de les armes o artefactes bèl·lics serà de cop i volta un lluitador competent entre els hoplites o els soldats d'altres menes, això quan de les altres eines no n'hi ha cap que només de ser agafada converteixi l'home en professional o en atleta, i no servirà per a res a qui no aprengui el saber respectiu ni en tingui l'experiència suficient?»

«Quin valor, llavors, el de les eines!» —comentà ell.

[El bon soldat: coratge i braó, però també delicadesa envers els aliats]

«Per tant» —vaig continuar— «com més important sigui la tasca dels guardians, tant més els caldrà estar-se de tots els altres oficis, i, al seu torn, la màxima cura i competència en la seva professió.»

«Ja ho crec» —va dir ell.

«I no caldrà una naturalesa escaient per a aquesta professió?»

«Sí, com no?»

«Doncs la nostra tasca pot consistir, pel que sembla, si és que en som capaços, a triar quines i com han de ser les conductes escaients a la custòdia de la ciutat.»

«Sí, pot ser la nostra tasca.»

«Per Zeus!» —vaig exclamar jo— «no ens hem guanyat pas una cosa de no-res! I no ens hem d'acovardir mentre tinguem vigor.»

«Doncs no, certament» —va dir.

«Penses» —vaig fer-li— «que pel que pertoca a la comesa del guardià són de naturalesa diferent un gos de raça i un minyó d'origen noble?»

«Què és el que vols dir amb això?»

«Cal que tots dos siguin sagaços per descobrir l'enemic, àgils per perseguir-lo quan l'hagin descobert, i robustos per lluitar quan l'hagin atès.»

«És veritat que al guardià li cal tot això» —em va admetre. «Si lluita bé, és que serà valent.»

«Com no?»

«I voldrà ser valent qui no sigui fogós, tant si és un cavall, com un gos, com un altre ser viu? És que no t'has adonat que és incombatible i invencible la fogositat, la presència de la qual fa intrèpida i indomable contra tot qualsevol ànima?»

«Me n'he adonat.»

«D'aquí, doncs, és clara la complexió corporal que ha de tenir el guardià.»

«Sí.»

«I la de l'ànima que tingui, si més no, fogositat.»

«Altra vegada sí.»

«Però, Glaucó» —vaig preguntar— «els qui són tals per naturalesa no seran salvatges entre ells i també amb els altres ciutadans?»

«Per Zeus!» —digué ell—. «No serà tan fàcil.»

«Però cal tanmateix que els guardians siguin amables amb els conciutadans, però ferotges amb els enemics, altrament no esperaran que vinguin uns altres a eliminar-los: ells mateixos s'avançaran a fer-ho.»

«És veritat» —concedí.

«Què farem, doncs?» —vaig fer jo— «On trobarem un tarannà amable i fogós a la vegada? Perquè la naturalesa suau sembla oposada a la fogosa...»

«Ho sembla.»

«I si manca una d'aquestes qualitats no hi haurà un guardià

com cal. I ajuntar-les pareix impossible. I amb això el que ocorre és la impossibilitat d'haver-hi uns guardians com cal.»

«Probablement» —assentí ell.

I jo em vaig veure en destret, i examinant tot el dit anteriorment, vaig exclamar: «Ben merescut el tenim, aquest destret! Ens hem desviat de la imatge que ens havíem proposat.»

«Què vols dir?»

«No ens hem adonat que hi ha naturaleses d'aquelles en què no crèiem, i que tenen aquestes propietats oposades.»

«On són?»

«Es poden veure en altres animals, i no menys en aquell amb què comparàvem el guardià. Perquè, com sigui, no saps dels gossos de raça que naturalment tenen un tarannà molt manyac per als amics i coneguts, i tot el contrari per als desconeguts?»

«Ho sé, evidentment.»

«La cosa, doncs, és possible» —vaig observar— «i no demanem res antinatural quan cerquem un guardià així.»

«Sembla que no.»

[L'índole del guardià ha de ser filosòfica]

«No et sembla, doncs, que l'home que ha d'arribar a guardià ha d'afegir a la fogositat una naturalesa filosòfica?»

«Com?» —va dir Glaucó— «No ho entenc.»

«Doncs això» —vaig fer jo— «també ho veuràs en els gossos, i és d'admirar en una bèstia.»

«I què és?»

«El gos, quan veu un desconegut s'irrita, tot i que abans no ha rebut d'ell cap mal, i si veu un conegut li fa festes, encara que aquest no li hagi fet mai cap bé. No t'ha admirat mai gens, això?»

«Mira, fins ara» —va respondre— «d'això, no me n'havia adonat, però sí, és evident que ho fan així.»

«Doncs bé: aquí se'ns mostra un tret ben fi de la seva índole veritablement filosòfica.»

«Com és, això?»

«Es així: el gos» —vaig respondre— «discerneix la figura de l'amic de la de l'enemic no pas per altra cosa, sinó perquè coneix l'una i desconeix l'altra. Per tant, no serà amic del saber el qui limita el que li és familiar i el que no per tal com ho sàpiga o no?»

«No hi ha manera que no sigui així» —acceptà ell.

«A veure» —vaig continuar— «ser amic d'aprendre, i ser filòsof no és el mateix?»

«Sí, és el mateix.»

«Per tant, posem sense recel això en l'home, si és que ha d'ésser amable amb els conciutadans i coneguts, que li cal per naturalesa ser amic del saber, filòsof.»

«Posem-li.»

«Per tant, el qui hagi d'arribar a guardià de la ciutat bo i competent ens serà filòsof, i fogós i ràpid i vigorós per naturalesa.»

«Exactament així» —va fer ell.

«Doncs bé, que el guardià ens sigui així. Però, com els pujarem i formarem? Perquè això potser ens servirà quan examinarem allò per què considerem totes les altres coses, és a dir, com s'originen a la ciutat la justícia i la injustícia. No hem d'ometre la paraula que calgui, però tampoc no hem d'allargar-nos excessivament.»

Llavors intervingué el germà de Glaucó, que va dir: «Jo espero que aquesta revisió resultarà útil per als nostres fins.»

«Per Zeus!» —vaig dir jo— «estimat Adimant, no afluixarem pas, encara que la revisió se'ns allargués.»

«No, de cap manera.»

«Au doncs, formem de paraula aquests homes com si tinguéssim lleure per contar-nos rondalles.»

«Sí, cal fer-ho així.»

Llibre IV

[Essència i lloc de la saviesa a la ciutat perfecta]

I vaig fer jo: «Tingues ja la ciutat per fundada, oh fill d'Aristó! I després d'això, examina en ella, fent-te un llum suficient d'allà on sigui, tu mateix, i crida el teu germà Polemarc, i els altres, per si hi veiem on pot ser la justícia i on la injustícia, la diferència que hi ha entre l'una i l'altra, i quina de les dues ha d'atènyer el qui va per feliç, això tant si passa desapercebut com no a tots els déus i els homes.»

«Parles sense solta» —va dir Glaucó— «perquè vas prometre que ho cercaries tu, ja que et fóra impiadós no ajudar la justícia de tota manera, tant com poguessis.»

«És veritat el que em fas recordar» —vaig fer jo— «cal fer-ho així, però vosaltres m'hi heu d'ajudar.»

«Ja ho farem» —manifestà ell.

«Espero» —jo que vaig fer— «que ho trobarem com segueix. Penso que la ciutat, si està ben fundada, ens serà irreprotxablement perfecta.»

«És inexcusable» —va dir.

«És evident, doncs, que serà sàvia, coratjosa, temperada i justa.»

«És evident.»

«Per tant, si de les qualitats dites en trobem alguna, la resta també hi serà, no descoberta.»

«No és possible res més.»

«I si ara d'altres quatre coses en cerquéssim *una* en qualsevol objecte, nosaltres si precisament aquesta, l'haguéssim coneguda prèviament, podríem restar satisfets immediatament, i si coneguéssim prèviament les tres altres, precisament per això hauríem conegut allò cercat, perquè, evidentment, podria ser quelcom que no fos el restant?»

«Parles rectament» —va dir ell.

«Doncs també en aquesta matèria, ja que resulta tenir les quatre qualitats enumerades, cal investigar de la mateixa manera?»

«Resulta evident.»

«Doncs la primera cosa que crec en ella evident és la saviesa. I pel que fa a ella hi ha una cosa admirable.» «Quina?» —va dir ell.

«La ciutat que acabem de descriure em sembla de debò sàvia: per tant, serà assenyada.»

«Sí.»

«Doncs mira, precisament això, el seny, és un saber, evidentment, perquè el deliberar bé ve d'un saber i no d'una ignorància.»

«Evidentment.»

«Però, de sabers, a la ciutat n'hi ha molts i de moltes menes.»

«Sí, com no?»

«Caldrà, doncs, anomenar la ciutat sàvia i assenyada pel saber dels constructors?»

«Per aquest saber no, de cap manera, ans constructora.»

«Però potser pel saber fer mobles de fusta, amb el desig que tingui els més ben fets, anomenarem sàvia la ciutat?»

«No, tampoc per això.»

«Doncs per què? Per l'art dels bronzistes o per algun altre com ara aquest?»

«No, per cap d'aquests» —va fer.

«I tampoc per l'art de fer brotar els fruits de la terra; per això l'anomenaríem pagesa.»

«Ho sembla.»

«Doncs què?» —vaig preguntar jo— «A la ciutat que acabem d'habitar, alguns dels seus ciutadans tindran un saber tal que no delibera sobre algun dels aspectes particulars d'ella, ans delibera sobre la seva totalitat, a veure la girada amb què ella tractarà al més bé possible amb ella mateixa i amb les altres ciutats.»

«Un tal saber existeix.»

«Quin saber és? I qui el deté?» —vaig preguntar jo.

«És la ciència que guarda l'estat, i la tenen els magistrats que no fa gaire anomenàvem guardians perfectes.»

«I per aquest saber, doncs, prediques quelcom de la ciutat?»

«L'anomeno assenyada i veritablement sàvia» —va dir.

«Potser» —vaig preguntar— «creus que a la ciutat hi ha més bronzistes, o més guardians perfectes d'aquests?»

«Hi ha molts més bronzistes» —va dir.

«Per tant» —vaig prosseguir— «entre tots aquells als quals el saber els confereix un nom, de tots aquests els guardians perfectes són en el nombre més reduït.»

«Sí, i de molt.»

«Per tant, són una classe i una part mínima de la ciutat; per un saber radicat a aquesta classe, tota la ciutat habitada serà naturalment sàvia. I és lògic que aquest llinatge resulti escassíssim en nombre, aquesta mena a la qual pertoca de posseir tal saber que és l'únic que entre els altres es mereix el nom de saviesa.»

«Parles perfectament» —va dir-me ell.

«Doncs aquest és un dels quatre que hem trobat no sé com ni de quina manera: sabem què és i el lloc on es dreça de la ciutat.»

«Sí que em sembla que l'hem trobat suficientment» —va fer-me ell.

[Definició del coratge]

«I pel que fa al coratge en si, i el lloc on és de la ciutat, allò que fa que l'anomenem coratjosa no és gens difícil de veure.»

«Ja diràs com.»

«Doncs qui podria mirar cap a una altra cosa per anomenar la ciutat coratjosa o covarda, que no fos aquella part que guerreja per ella o que surt a campanya per ella?»

«Ningú no miraria altra cosa» —va dir.

«Perquè em penso que els altres que viuen a la ciutat» —vaig

dir— «tant si són valents com si són covards, no són senyors per si mateixos de fer la ciutat tal o qual.»

«No ho són.»

«Mira, la ciutat és coratjosa per una certa part d'ella mateixa. En aquesta part té la potència per conservar l'opinió pel que fa a les coses importants, que siguin sempre tals i les mateixes, com el legislador les proclamà en el pla d'educació. No és això el que anomenes coratge?»

«No acabo d'entendre el que dius. Repeteix-m'ho.»

«Dic que el coratge és una mena de conservació.»

«Quina mena de conservació?»

«La de l'opinió nascuda de la formació que ens imposa la llei referent a aspectes fonamentals, quins són i com són. I he dit que era conservació en qualsevol circumstància perquè conserva tal opinió i no la rebutja el qui viu entre dolors i el qui viu entre plaers, el qui viu apassionat i el qui viu espaordit. Si hi estàs d'acord, voldria il·lustrar el meu pensament amb una comparació.»

«Sí que ho vull.»

«No saps» —vaig dir-li— «que els tintorers quan volen tenyir de color porpra alguna llana, primer, amb tants colors com hi ha, en seleccionen només una, la blanca, que després treballen amb tota mena de preparacions i la tracten no pas amb pocs arranjaments fins que pot rebre el color en condicions òptimes, i aleshores la tenyeixen? I tot el que és tenyit d'aquesta manera resulta sòlid, i cap rentada, ni amb lleixiu ni sense lleixiu, no pot destenyir-li el color. A la llana que no és tenyida així ja saps què li passa, tant si es tenyeix llana d'altres colors o llana que no ha rebut tals preparatius.»

«Ho sé» —va dir— «queda destenyida i fa riure.»

«Això mateix» —vaig dir-li jo— «suposa tant com puguis que ho fèiem nosaltres quan seleccionàvem els soldats i els formàvem en música i en gimnàstica: no et creguis que ens enginyéssim per altra cosa que no fos que ells rebessin i obeïssin les lleis en condicions òptimes, com si fos una tintura, perquè la creença en ells esdevingués sòlida no solament en els temes importants sinó també en els altres, això gràcies a posseir una naturalesa i una instrucció escaients, perquè no destenyissin la tintura aquests lleixius de tant poder de destenyir, vull dir els plaers, més aptes que qualsevol sosa a fer-ho, o que qualsevol cendra, o també el dolor, la por, la passió. Una força tal, conservativa per una opinió recta en tot i justa, tant en els temes importants com en els lleus, estableixo que és el coratge, i l'anomeno així suposant que tu no diguis el contrari.»

«No dic res en contrari» —assegurà ell— «i em sembla que judiques rectament aquelles coses que ens surten sense formació, vull dir d'un animal o d'un esclau: penses que no és totalment lícit, i que cal anomenar-los d'altra manera, però no coratge?»

«Parles amb total exactitud» —li vaig dir jo.

«Admeto, doncs, que allò és el coratge.»

«Sí, admet que és una virtut política» —vaig dir-li— «i ho admetràs correctament. Si ho vols, una altra vegada ho tractarem més bellament, perquè ara no és això el que investiguem, sinó la justícia. De la investigació del coratge, crec que ja n'hi ha prou.»

«Molt ben dit» —asseverà.

[La temprança. Sentit de la dita «ser amo de si mateix»]

«Encara ens resten dues coses a considerar en la ciutat» —jo que vaig fer-li— «la temprança, i allò perquè investiguem tota la resta, la justícia.»

«Certament.»

«I com podríem trobar la justícia, per estalviar-nos de tractar la temprança?»

«Jo» —va dir ell— «no ho sé ni voldria que la cosa se'ns mostrés prèviament, si és que després no hem de tractar la temprança. Si em vols fer aquest favor, mirem primer la temprança i després la justícia.»

«Sí, ho vull» —vaig fer jo— «si en això no et sóc injust.»
«Au, examina-ho» —em digué ell.

«Cal mirar-ho» —vaig fer— «i certament ara, que ho contemplo des d'aquí, em sembla més que abans que retira molt a una concòrdia i harmonia.

«Com?»

Li vaig dir: «La temprança és un cert ordre, i un domini d'alguns plaers i passions, dels quals prediquem que es mostren, no sé pas de quina manera, superiors a un mateix; hi ha altres dites que semblen tenir petges d'aquesta. Oi que sí?»

«Sí, i molt.»

«I no és ridícul això de "ser amo de si mateix"? Perquè el qui és amo de si mateix, per descomptat, també és esclau de si mateix, i és un amo esclau, perquè en un cas i en l'altre un s'adreça a si mateix.»

«I per què no?»

«A mi em sembla que el que significa aquesta dita és que en un mateix individu, en la seva ànima, hi ha quelcom més bo i quelcom més dolent; sempre que per naturalesa allò bo domina allò dolent, "ser amo de si mateix" indica això, i és un elogi. Però quan per una mala formació o una mala companyia allò bo és dominat per una quantitat superior de mal, i queda rebaixat, tal cosa és menyspreada com un ultratge; el qui és així és titllat d'inferior a si mateix, i d'incontinent.»

«Perquè és molt natural» —va dir.

«Mira, doncs» —vaig indicar-li— «aquesta nostra ciutat nova, i hi trobaràs dins una cosa i l'altra, perquè diràs que hi ha qui l'anomena més enlaire del que es mereix; quan el bo d'ella sotmet el dolent l'hem d'anomenar temperada i mestressa de si mateixa.»

«Me la miro» —va fer-me— «i dius la veritat.»

«Molts desigs de tota mena, i plaers i desficis, els podem trobar principalment en els infants, en les dones, en els servents i en aquells dels qui diem que són lliures, en llur majoria la gent més baixa.»

«Exactament així.»

«Però sentiments senzills i moderats, menats pel seny i el càlcul d'una opinió correcta, els trobaràs en pocs, els qui han estat formats òptimament, gaudits d'una excel·lentíssima naturalesa.»

«Parles amb veritat» —digué.

«No veus, per tant, que això és a la ciutat, i que en ella les passions de la gent i les de les capes baixes són reprimides per les passions i pel seny dels més honrats, que són pocs?»

«Ho veig» —digué.

[La temprança a la ciutat. — Transició cap a la justícia]

Per tant, si cal anomenar una ciutat mestressa de plaers i de passions, mestressa de si mateixa, és la nostra la que hem d'anomenar.»

«Totalment» —va dir ell.

«I, segons tot el que hem dit, no serà temperada?»

«Sí, i molt.»

«I si fins i tot en una altra ciutat hi ha la mateixa opinió entre els governants i els súbdits referents a qui ha de governar, això també ho tindrem a la nostra. O et sembla que no?»

«Sí que m'ho sembla, i molt» —va dir.

«I quan sigui aquesta la situació, en quins dels ciutadans diràs que hi ha la temprança, entre els governants o entre els súbdits?»

«Com sigui, en els uns i els altres» —va dir.

«Veus amb quina justesa» —vaig dir jo— «hem vaticinat que la temprança s'assembla a una armonia?»

«I per què?»

«Perquè no és com el coratge o com la saviesa, que són, cadascun, en una part de la ciutat, i la fan, el primer, coratjosa, i l'altra sàvia. La temprança no actua així, sinó que s'estén, simplement, per tota ella, i fa cantar el mateix als més dèbils, als

més forts i als mitjans, classificats com vulguis, per la seva intel·ligència, per la seva força, o pel seu nombre, o per la seva riquesa o qualsevol altre criteri similar, de manera que amb tota correcció podem dir que és temprança aquesta concòrdia, aquest acord natural entre el superior i l'inferior, sobre quin element dels dos ha de governar tant a la ciutat com en cada individu.»

«Sóc exactament de la mateixa opinió.»

«Bé» —vaig dir— «ja hem vist tres coses en la nostra ciutat, si jo no m'equivoco: quina pot ser la cosa restant, per la qual la ciutat participa de la virtut? És evident que es tracta de la justícia.»

«Evident.»

«Per tant, Glaucó, cal que a tall de caçadors ens plantem en cercle al voltant del matollar, posant-hi els cinc sentits, no fos que la justícia se'ns esmunyís i, desapareguda ja, se'ns tornés invisible. Perquè és evident que és en algun lloc de per aquí. Vigila i remira-ho tot bé. Si d'alguna manera la veus primer que jo, m'ho dius.»

«Doncs, tant de bo!» —digué ell— «Però anirem més bé si et segueixo i puc mirar les coses que m'ensenyis; et serviré més mesuradament.»

«Au, fem la pregària, i segueix-me» —vaig dir jo.

«Ho faré» —va dir ell— «Tu guia'm i ja hauràs fet prou.»

«Certament» —vaig dir jo— «el lloc sembla escabrós i fosc, perquè és tenebrós i difícil d'explorar. I tanmateix, cal anar-hi.»

«Sí, cal anar-hi» —coincidí.

I me'l vaig quedar mirant: «Ai, ai, Glaucó!» —vaig exclamar— probablement tenim un rastre, i em sembla que no se'ns escaparà de cap manera la justícia.»

«Bona notícia!» —va fer ell.

«Però el que ens ha passat és una estupidesa.»

«De què es tracta?»

«Ja fa estona, des del principi, que se la veu ballar davant dels

nostres peus, però no ens hi fixàvem. Sí que n'érem, de ridículs! Érem com els qui de vegades tenen una cosa a les mans i busquen el que ja tenen. No, nosaltres no ens ho miràvem, i observàvem molt enllà, i segurament per això ens passava per alt.»

«Com ho dius, això?» —preguntà.

«Vull dir» —vaig replicar— «que sóc del parer que estones ha anem parlant i sentint parlar del nostre tema sense adonar-nos que, d'una manera o d'altra, l'estàvem tocant.»

«Fas un pròleg massa llarg» —comentà— «a qui es migra per escoltar-te.»

[Determinació de la justícia: tothom ha de fer allò per a què està naturalment dotat]

«Doncs escolta si té algun sentit el que ara et dic» —jo que vaig fer-li— «perquè el que des del principi, quan fundàvem la ciutat, hem proposat que cal fer en tota circumstància, és precisament el que em sembla ser la justícia, o bé una certa forma d'ella. Proposàvem, per descomptat, i ho vam repetir moltes vegades, si ho recordes, que cadascú havia de tenir cura d'una sola cosa de les que afecten la ciutat, aquella per a la qual la naturalesa li hagi donat més aptituds.»

«Cert que ho vam dir.»

«I que certament la justícia és fer cadascú el d'ell i no dedicar-se a moltes coses, ho hem sentit de molta gent, i nosaltres mateixos ho hem repetit sovint.»

«Sí, ho hem repetit.»

«Doncs això» —vaig dir-li— «probablement, bon amic, és una certa manera de justícia, que cadascú faci el d'ell. Saps d'on trec els indicis?»

«No» —va respondre— «però digues-m'ho.»

«Em sembla» —vaig explicar-li— «que a la ciutat el que resta a allò que hem vist, la temprança, el coratge i la saviesa, és el que

dóna eficàcia a tots tres, i quan ja han arribat a ser, els dóna conservació, mentre els inhabita. Per tant dèiem que la justícia seria el que resta a aquells tres, cas que els trobéssim.»

«Totalment indiscutible» —assegurà.

«Tanmateix» —vaig afegir— «si calgués decidir quina d'aquestes tres preferentment, amb la seva presència, feia bona la ciutat, resultaria difícil de determinar si era la coincidència de magistrats i súbdits, o el manteniment de la concepció legal, entre els homes de guerra, del que és temible o no, o la vigilància i el seny entranyats en els governants, o si principalment fa bona la ciutat el fet que li trobem dintre, en els infants, en les dones, els esclaus, els homes lliures, els professionals, els manats i els qui manen, el convenciment que cadascú, sigui el qui sigui, ha de fer només allò seu, sense barrejar-se en moltes coses.»

«Fóra difícil de decidir, com no?» —va exclamar.

«Per tant, aquesta capacitat de fer tothom el seu ofici emularà, pel que fa a la virtut de la ciutat, la saviesa d'aquesta, i la temprança, i el coratge.»

«Sí, i molt» —va dir.

«Posaries, per tant, la justícia com a èmula d'elles pel que fa a la virtut de la ciutat?»

«Sí, totalment.»

«Mira si et sembla bé això que segueix: ordenaràs que a la ciutat siguin els magistrats els qui hi facin justícia?»

«Naturalment.»

«I jutjaran més atrets per alguna altra cosa que no sigui això, que cadascú no arribi a posseir res que no sigui d'ell, però tampoc que no el privin del que sigui seu.»

«No, sinó per això.»

«Perquè és cosa justa?»

«Sí.»

«Podem estar d'acord, doncs, que la justícia consisteix en la possessió i l'ús del que ens és propi i ens pertany?»

«Això mateix.»

«A veure si tu i jo som del mateix parer encara. Si un fuster prova de fer la feina d'un sabater, o si aquest la d'un fuster, o si es baraten mútuament les eines o els honors, o si un home sol intenta de fer els dos oficis, totes aquestes coses i d'altres similars trasbalsades et sembla que danyaran molt la ciutat?»

«No gaire» —va dir ell.

«Ara, que em penso que si un home d'ofici o un altre que és naturalment negociant, envanit pels diners, o per la gent, o per la força, o per qualsevol altra cosa així, prova d'ingressar en la classe del guerrers, o si un d'aquests últims prova de fer-se guardià o conseller tot i ser-ne indigne, i aquests bescanvien llurs atributs i honors, o quan un de sol intenta d'exercir tots aquests càrrecs, en tal cas em sembla que també tu, aquests canvis i multiplicitat de funcions, veuràs que són la ruïna de la ciutat.»

«I tant que sí!» —va dir ell.

«De manera que de la vària dedicació i dels intercanvis entre els de les tres classes podem dir-ne amb molta justesa i principalment: són un crim.»

«Naturalment.»

«I el màxim crim contra la pròpia ciutat, diràs que és la injustícia?»

«Com no?»

[Transició a l'aplicació d'aquest coneixement a cada home particular]

«Això, doncs, és la injustícia. Ara tornem-ho a dir així: la fidelitat a la pròpia comesa de la classe dels negociants, dels auxiliars, dels guardians, cadascuna d'elles fent la seva pròpia a la ciutat, a la inversa d'aquell altre, no serà la justícia i convertirà la ciutat en justa?»

«No cap altra» —em va dir— «em semblarà així que no sigui aquesta.»

«No ho diguem amb veu massa forta» —vaig recomanar— «sinó que si aquesta forma ens va un per un als homes i queda reconegut que també en ells hi ha justícia, ja ho concedirem, perquè, què hi podríem dir? Però si no, examinarem alguna altra cosa. Ara acabem la investigació que hem començat en la creença que si provàvem de veure la justícia en qualsevol cosa més grossa que la tingui en si, aleshores veurem més fàcilment què és en un individu concret. I aquesta cosa ens semblà que era la ciutat, i vet aquí perquè l'hem edificada amb la màxima excel·lència possible, perquè sabem bé que es troba en una ciutat bona. Doncs, el que allà hem vist, traslladem-ho a l'individu. Si hi ha paritat la cosa anirà bé, però si en l'individu es veu alguna altra cosa, aleshores retrocedirem a la ciutat per fer més proves: mirant l'una i l'altre, posant-los en contacte i frec a frec potser farem que brilli la justícia com per pedres fogueres, i, en fer-se visible, la podrem fixar en nosaltres mateixos.»

«Parles ben encaminat, i cal fer-ho així» —va dir.

«Ara bé» —vaig fer— «quan d'una cosa en prediquem que és el mateix que una altra, tant se val que sigui més gran o més petita, entenem que li és semblant, o que li és dissemblant en allò en què tal cosa es predica?»

«Semblant» —va dir ell.

«Doncs l'home just no diferirà en res de la ciutat justa en allò que és la forma essencial de la justícia, ans li serà igual.»

«Igual» —va dir ell.

«I tanmateix la ciutat ens sembla certament justa perquè dins d'ella hi havia tres llinatges de naturaleses que feien cadascuna la seva comesa: i ens semblà temperada, coratjosa i sapient per altres determinades condicions i qualitats d'aquests mateixos llinatges.»

«És veritat» —va dir

«Doncs, bon amic, reputarem que l'individu que tingui aquestes mateixes formes essencials a la seva ànima es mereixerà amb raó els mateixos qualificatius que la ciutat quan les dites formes tinguin les mateixes condicions que les d'aquella.»

«És totalment indiscutible» —va dir.

«Vet aquí» —vaig afirmar— «que altra vegada, oh admirable amic, hem recaigut en una petita reflexió pel que fa a l'ànima, veure si té en ella, o no, aquestes tres formes.»

«El problema no em sembla petit.» —va dir— «Segurament, Sòcrates, és veritat el que diem, que el que és bell és difícil.»

«Ho sembla» —vaig dir jo— «I cal que sàpigues, Glaucó, que crec que amb mètodes tals com els que fins ara emprem en la nostra discussió mai no arribarem a atènyer estrictament això que ens proposem, perquè el camí que hi duu és un altre, més llarg i complicat; aquest tanmateix deu desdir de la nostra conversa i investigació anterior.»

«Caldrà conformar-nos?» —va dir— «Perquè a mi, si més no ara per ara, m'és totalment suficient.»

«Bé, doncs» —vaig dir— «per mi també serà suficient, en el conjunt.»

«Au, no te'n cansis» —va fer-me ell— «i investiga.»

«No ens caldrà, per tant, reconèixer, i molt, que a cadascun de nosaltres hi ha les mateixes formes de caràcters i maneres d'actuar que a la ciutat? A aquesta no li vénen si no és de nosaltres. Perquè fóra ridícul que algú sostingués que la fogositat, a les ciutats, no prové dels seus habitants, que, certament, en detenen la causa, com els de la Tràcia i l'Escítia i quasi tots els llocs del món, o cregués que l'amor a la saviesa, entre nosaltres, té per principal causa el paratge, o, encara, que l'amor als diners no es deu a l'avarícia dels fenicis o dels naturals d'Egipte.»

«Tens tota la raó» —va dir.

«Doncs la cosa és així» —vaig fer jo— «i no és difícil adonar-se'n.»

«De debò que no.»

[Principi sobre la investigació de les parts de l'ànima: una mateixa part no pot sofrir simultàniament afeccions contràries]

«Però això que ve ja serà difícil, veure si tot ho fem amb la mateixa forma, o amb les tres que són diverses entre elles, cada cosa amb la seva funció respectiva. Perquè entenem amb una forma essencial, ens enfadem amb una altra de les que hi ha en nosaltres, i desitgem amb la tercera els plaers del menjar i de la procreació i de coses semblants, o fem cadascuna d'aquestes coses amb la totalitat de l'ànima; quan les emprenem? Això serà difícil de determinar de manera suficient.»

«També a mi m'ho sembla» —observà ell.

«Doncs vet aquí com provarem de delimitar si aquestes formes són el mateix o bé són diverses.»

«Com?»

«És evident que una mateixa cosa no serà susceptible de fer i sofrir simultàniament coses contràries en la mateixa part de si mateixa i en relació a un mateix objecte, de manera que si trobem, com sigui, que en ells passa això, sabrem que no es tracta d'una sola cosa, sinó de diverses.»

«D'acord.»

«Doncs mira el que et diré ara.»

«Digues» —em féu.

«Que una cosa estigui quieta i es mogui al mateix temps i en relació a un mateix aspecte, serà possible?»

«No, de cap manera.»

«Doncs posem-nos d'acord de manera encara més precisa, perquè en avançar no hàgim de discutir-ho. Si algú et digués: «hi ha un home parat que mou el cap i les mans, és a dir, es mou i està parat simultàniament» crec que li reclamaríem que cal no parlar així, sinó dir que una part d'ell està parada i l'altra en moviment. Oi que sí?»

«Sí.»

«Però posem que el qui diu això encara volgués fer més broma i ens digués pomposament que totes les baldufes s'estan quietes i es mouen al mateix temps, sempre que tenen el clau en un lloc del qual no es desplacen mentre giren, o que ocorre el mateix a qualsevol objecte que giravolti en torn d'ell. No li ho admetríem perquè no és en relació a un mateix aspecte que aquests objectes estan parats i es mouen. Diríem que tenen en ells un eix i una circumferència, que, amb referència a l'eix estan parats, perquè no s'inclinen a cap banda, però que segons la circumferència es mouen en cercle, i que sempre que inclinen el seu eix a la dreta o a l'esquerra, endavant o endarrera, això mentre giren sobre el seu centre, des d'aquest aspecte no estan parats, de cap manera.»

«Ben dit, certament» —comentà.

«Doncs cap d'aquestes coses dites no ens admirarà i no ens convencerà gens que hi hagi res que pugui sofrir, ser i obrar dues coses contràries al mateix temps, en la mateixa part de la seva entitat i en relació al mateix objecte.»

«Si més no a mi no, de cap manera» —féu.

«No obstant això» —vaig dir— «per no veure'ns forçats a repassar totes aquestes discussions i allargar-nos assegurant-les, dient que són falses, establim ben de cert que les coses són així, i ara progressem, amb el benentès, tanmateix, que si se'ns apareixien diverses de com les veiem ara, tot el que se'ns hagi fonamentat aquí resultarà destravat.»

«Convé fer-ho així» —digué.

[Aclariment de la diferència que hi ha entre el desig en si i un desig determinat]

«Aleshores l'assentir» —vaig preguntar— «i el dissentir, el sentir-se atret per tenir una cosa i el rebutjar-la, l'atreure cap a si i el repel·lir, tot això ho col·locaries, tant si són accions com

passions, entre les coses simultàniament oposades? Perquè des d'aquest punt de vista no es diferencien.»

«Entre les coses oposades» —va dir ell.

«Doncs què?» —vaig continuar— «Tenir set o gana, i en general els apetits, també, al seu torn, el voler i el desitjar, no referiràs tot això a aquelles formes dites no fa pas gaire? Per exemple, no diràs que l'ànima del desitjós tendeix a allò que desitja, o que és atreta per allò que vol posseir, o que, en el grau en què vol que una cosa li sigui proporcionada, li fa que sí amb el cap com si li fos feta una pregunta, perquè desitja atènyer aquella cosa?»

«Sí.»

«Doncs què? El no voler, ni desitjar, ni cobejar, no ho posarem junt amb el rebutjar i l'allunyar de per part de l'ànima, i els col·locarem tots amb els contraris del que hem dit?»

«Com no?»

«Si les coses són així, direm que hi ha una forma essencial d'apetits, i que els més sobresortints són els que anomenem gana i set.»

«Ho direm» —féu ell.

«La primera es refereix al menjar, i la segona a la beguda.»

«Sí»

«Ara bé, per tal com és tal, la set podrà ser a l'ànima apetit d'alguna altra cosa a més a més de la que diem, per exemple, la set és certament d'una beguda calenta o freda, o abundosa o parca, o, en una paraula, de quina mena de beguda? O si a la set li advé una escalfor, això disposaria un apetit de beguda freda, o si li advé una fredor, un de beguda calenta? I si hi ha assedegament, la set serà de beure molt, i si no n'hi ha, serà de beure poc. Però en si el tenir set no serà apetit d'altra cosa que d'aquella que en si és naturalment beguda. I la gana, apetit de menjar.»

«Així» —digué ell— «cada apetit en si ho és només d'allò que ho és naturalment; que sigui de tal o qual qualitat, això li sobrevé accidentalment.»

«Però mira que ningú no ens escridassi» —li vaig fer— «que

no ens hem fixat que no es desitja beguda, sinó bona beguda, ni menjar, sinó bon menjar. Perquè tothom desitja el bé. Per tant, si la set és un apetit, és de bona beguda, o d'alguna altra cosa de la qual sigui apetit. El mateix diem dels apetits restants.»

«No dubtis que el qui diu això» —assegurà ell— «es pensa que diu quelcom molt important.»

«Tanmateix» —vaig observar— «totes aquelles coses que per llur índole tenen un objecte, per tal com són de tal o de qual mena, es refereixen, penso, a tal o qual mena d'objecte, però elles en si només al seu objecte propi.»

«No t'entenc» —va dir.

«No has entès» —vaig preguntar-li— «que el que és més gros ho és perquè és més gros que una altra cosa?»

«Ben segur que sí.»

«Que és més petita.»

«Sí.»

«Per tant, el que és molt més gros, serà molt més gros que una cosa molt més petita. Oi que sí?»

«Sí.»

«I que el que abans fou més gros, ho fou per referència a una cosa que fou més petita, i que el que en el futur ha de ser més gros, ho serà per referència a una cosa que serà més petita.»

«No ho dubto de cap manera» —digué ell.

«I que el més té relació amb el menys, i que el doble amb la meitat, i així en les coses d'aquest gènere; que d'altra part el que és més pesant es relaciona amb el més lleuger, el més ràpid amb el més lent, i igualment el calent amb el fred, i que passa el mateix amb les coses del mateix gènere?»

«Sí, totalment.»

«Doncs què el saber en si? No és la mateixa cosa? El saber en si és la possessió del coneixement en si o de l'objecte, sigui el que sigui, que cal assignar al saber; però un saber particular i determinat a un objecte particular i determinat. Vet aquí el que vull dir: quan el referit a la construcció d'una casa es convertí en

saber, es diferencià tant dels altres sabers que rebé el nom d'arquitectura.»

«Per què ho dius, això?»

«No fou per la seva qualitat que cap de les altres no li fou parella?

«Sí.»

«Doncs quan fou d'un objecte qualitativament, no restà determinada la qualitat del saber? No caldrà dir el mateix de les altres arts i sabers?»

«Això mateix.»

[Revelació de dues parts diverses de l'ànima, la racional i la irracional. El concupiscible]

«O sigui» —vaig dir jo— «que aclareix que és això el que jo volia dir, si és que ara m'has entès, que les coses que es prediquen com pròpies d'un objecte, ho són, per si soles, només d'aquest objecte, i de tals o quals objectes, tals determinades coses. I amb això no vull dir que tals coses seran tal com són els objectes, de manera que el saber de la salut i de la malaltia estigui igualment sa o malalt, sinó que, posat aquest saber, no té per objecte el del saber en si, ans un altre de determinat, i que aquest és la malaltia o la salut, passa que ell mateix resta determinat com saber, i això fa que no l'anomenem ja saber a les seques, ans saber especial de quelcom que li hem agregat, i l'anomenem medicina.»

«Ho entenc» —va dir— «i em sembla que és així.»

«I la set?» —vaig fer jo— «No la col·locaràs en el nombre de coses que per un objecte determinat són el que són? Perquè, per descomptat, la set és...»

«Jo ho dic» —féu ell— «de beguda, naturalment.»

«Per tant» —vaig dir jo— «segons que la set sigui d'una o d'altra beguda serà tal o serà qual, però no serà de poc o de molt,

ni de bona ni de mala beguda, ni, en una paraula, serà de quelcom especial: naturalment, la set en si és només set de beguda.»

«Exactament així.»

«O sigui que l'ànima de l'assedegat, per tal com sedeja no vol altra cosa que beure, i cap a això s'exalça, i cap a això es llença.»

«Evidentment.»

«Però si a ella, assedegada, alguna cosa la retreu, és que hi ha quelcom més que la mateixa set que se l'enduu com una fera a beure? Perquè, ho hem establert, no hi ha res en si mateix que pugui fer el que li sigui contrari en la mateixa part de si, en relació a un objecte idèntic i al mateix temps.»

«Ben cert que no.»

«Igualment penso que no està bé dir que l'arquer amb les mans estira i afluixa simultàniament l'arc, sinó que amb una mà el tiba i amb l'altra el deixa anar.»

«És exactament així» —digué.

«Vegem, potser direm d'alguns que tenen set, però que es neguen a beure.»

«Sí, i molts» —digué— «Se'n troben ben sovint.»

«I què en diríem, d'això?» —vaig preguntar— «Que a l'ànima d'aquests hi ha el que els indueix a beure i el que els en retreu, que és diferent i més fort que el que els hi indueix?»

«Si més no, a mi m'ho sembla» —va dir.

«I el que retreu de tot això, sempre que ho fa, no ho fa per càlcul, però el que mena i estiregassa, no ho fa per malaltia i patiment?»

«Sembla.»

«No serà, doncs, irracionalment» —vaig dir jo— «que judicarem que això són dues coses, l'una diversa de l'altra. La primera, amb la qual es calcula, l'anomenarem part racional de l'ànima, i la segona, amb la qual desitgem, i tenim gana i set, i resta com encisada per les altres passions, l'anomenarem part irracional i concupiscible, companya de plaers i d'algunes satisfaccions.»

«No és res absurd, i ho podem creure naturalment» —va dir.

«De manera que» —vaig proposar— «amb això delimitarem dues formes dins la nostra ànima. Però la còlera, allò amb què ens enfadàvem, és un tercer element, o bé serà de la mateixa naturalesa d'un dels dos?»

«Segurament de la d'un dels dos, del concupiscible.»

«I vet aquí» —vaig fer jo— «que crec en això per una cosa que antany vaig sentir, que Leontí, el fill d'Aglaió, pujava del Pireu ran del Mur Nou, per la part de fora. S'adonà d'uns cadàvers que penjaven al costat del botxí. Volia a l'encop veure'ls i no veure'ls, perquè també el repellien i el rebutjaven de si. Durant una estona lluità internament i tancava els ulls, però a la fi, vençut per la curiositat, els obrí, va córrer fins on eren els ajusticiats, i cridà: «Au, ulls remaleïts, atipen-vos del bonic espectacle!»»

«Això, jo també ho havia sentit dir.»

«Però aquest exemple ens il·lustra» —vaig comentar— «el fet que la còlera alguna vegada combat amb les altres pasions com a quelcom divers d'elles.»

«Sí, ho il·lustra» —assentí.

[Fixació del concupiscible com a tercera part de l'ànima, perquè es diferencia també del racional]

«No ens adonem que sovint i en molts altres llocs, sempre que» —vaig dir— «les passions forcen algú contra el seu propi càlcul i ell s'insulta a si mateix i s'enfada contra el que, dins d'ell mateix, el violenta com si fossin dos que es barallen, que la còlera es fa aliada de la raó d'un home així? Però crec que no pots dir que ella hagi fet causa comuna amb les passions quan la raó pronuncia que alguna cosa no pot ser feta; no pots dir que ho hagis notat en tu que t'ha passat, ni tampoc a algú altre.»

«No, per Zeus!» —va dir ell.

«I què quan algú creu obrar ell mateix injustament? Com més

noble sigui, tant menys podrà indignar-se per passar fam o fred o per sofrir alguna altra d'aquestes coses per això que ell creu que li fa justament, i, el que dic, la còlera d'ell no vol indignar-se contra res d'això.»

«Dius veritat» —va fer.

«I quan un creu ser víctima d'injustícia? En aquest tal la còlera no bull i s'indigna, i s'alia amb el que sembla ser just, i endura sofrir fam i fred i totes les coses així, i triomfa i no cessa en els seus nobles propòsits fins que els executa o hi deixa la pell, o bé, cridat per la raó que té en ell, s'amanseix com un gos cridat pel pastor?»

«És un bon exemple el que poses» —va postil·lar— «perquè a la nostra ciutat, si més no, vam establir els auxiliars com a gossos submisos als guardians i com a pastors de la ciutat.»

«Entens molt bé el que vull dir. A veure què et sembla el que hi afegiré.»

«Què vols dir?»

«Si en el que es refereix a la fogositat ens sembla el contrari del que ara dèiem. Perquè pensàvem que era quelcom concupiscible, però ara sostenim que n'està molt lluny, de tal manera que ella en la commoció de l'ànima fa armes a favor de la raó.»

«Exactament així.»

«I la fogositat serà diversa de la raó, o només una modalitat d'ella, de manera que a l'ànima hi ha no tres, sinó dues formes, el racional i el concupiscible? O bé tal com la ciutat, la mantenien tres classes, els negociants, els auxiliars i els deliberants, així a l'ànima hi ha una tercera forma essencial, la fogositat, auxiliar del component racional, mentre aquest no sigui destruït per una educació dolenta?»

«Aquesta tercera forma és innegable» —digué.

«Sí» —vaig dir jo— «se'ns mostra quelcom divers de l'element racional, tal com també la fogositat se'ns mostrà ésser quelcom divers.»

«La cosa no és difícil de percebre» —va dir— «perquè es pot

comprovar ben bé en els nadons; així que neixen ja estan plens de còlera; pel que fa a la raó, alguns em sembla, si més no a mi, que no hi arriben mai; molts triguen molt a arribar-hi.»

«Per Zeus!» —vaig fer jo— «Parles molt bé. També a les bèsties es pot observar que el que dius és exactament així. A més, el que hem dit més amunt t'ho certificarà un lloc d'Homer, allò de:

doncs es picà el pit i el cor va increpar-se amb paraules,

perquè aquí Homer ha fet ben clarament diverses una cosa i l'altra, el que reflexiona sobre el més bo i el més dolent parlant a allò que s'afanya irreflexivament.»

«Parles amb tota la raó» —digué.

[Aplicació de la correspondència entre les parts de l'ànima i els estaments de la ciutat per explicar la virtut dels individus]

«Vet aquí doncs» —vaig dir jo— «que encara que amb dificultats hem arribat a terme, hem arribat raonablement a la conclusió que les diverses parts que hi ha a la ciutat també són a l'ànima de cada individu, i en el mateix nombre.»

«Sí, hi són.»

«Per tant, no serà ja forçós, certament, que si quelcom determinat fa la ciutat sàvia, l'individu també ho sigui, i pel mateix?»

«Naturalment, ho serà.»

«I això que fa l'individu coratjós fins a tal punt, això mateix fa la ciutat coratjosa fins al mateix punt, i que individu i ciutat tinguin així totes les altres coses pel que fa a la virtut?»

«Forçosament.»

«I em penso, Glaucó, que direm que un home és just de la mateixa manera que la ciutat era justa.»

«També això és totalment indiscutible.»

«I no hem oblidat de cap manera allò, que la ciutat era justa perquè, de les tres menes de gent que té, cadascuna d'elles fa el que li pertoca.»

«No crec pas que no hàgim oblidat» —digué

«De tota manera cal no oblidar que cadascú de nosaltres serà just i farà el que li pertoqui només si cadascuna de les seves parts individuals fa el que li correspon.»

«Certament, cal no oblidar-ho.»

«Per tant, governar correspon a la part racional, perquè és sàvia i té previsió sobre tota l'ànima, i a la fogositat li correspondrà ser súbdita i aliada de la part racional.»

«Totalment.»

«I que d'allò que dèiem, que la mescla de música i de gimnàstica les farà acordar, una tesant i nodrint amb paraules i ensenyaments bells, i l'altra afluixant amb els seus consells i amansint amb armonia i ritme?»

«Es totalment segur.»

«I aquests dos, pujats així, formats de debò en els seus deures, que han après, s'imposaran a la part concupiscible, la qual ocupa l'espai més gran de l'ànima i és naturalment insaciable de diners; vigilaran, doncs, el concupiscible, que no s'ompli dels anomenats plaers corporals, que no es torni gran i fort, i que ja no faci el que li pertoca, sinó que provi d'esclavitzar i governar el que per naturalesa no li correspon, i capgiri la vida de tots.»

«Ha de ser exactament així.»

I jo vaig dir: «I no seran aquestes dues parts les que vetllaran més bé per tota l'ànima i per tot el cos, la primera deliberant, la segona lluitant a favor d'ella, obeint a la que regeix i complint el que decideixi mitjaçant el coratge?»

«Això mateix.»

«I anomenarem coratjós, segons aquesta última part, l'individu sempre que la seva fogositat salvaguardi, per mitjà de plaers i dolors, el que la raó dóna per terrible, o no.»

«Totalment correcte» —va dir ell.

«I l'anomenarem savi per aquella petita part per la qual es governava a si mateix i ho proclamava tot, part que posseïa el saber del que convé a cada part, i al conjunt de les parts, que són tres.»

«Molt bé.»

«I què més? No direm de tal home que és temperat per l'amor i armonia d'aquestes parts, quan la que mana i les dues que obeeixen estan d'acord que la part racional ha de governar, i no se li subleven en contra?»

«La temprança» —digué ell— «de debò que no és pas altra cosa ni en la ciutat ni en l'individu.»

«Però l'home just, ho serà per allò que hem dit tantes vegades.»

«És totalment indiscutible,»

«Doncs què?» —vaig dir jo— «No fa por que la justícia se'ns esmussi perquè sembli ser quelcom distint de com se'ns mostrava a la ciutat.»

«A mi em sembla que no» —va dir.

«Però podem assegurar del tot la cosa així:» —vaig recolzar jo— «si en la nostra ànima algú encara ho discuteix, podem adduir-li normes habituals.»

«De quina mena?»

«Per exemple, si haguéssim de posar-nos d'acord, pel que fa a tal ciutat i pel que fa a l'home que ha pujat i s'ha educat semblantment a ella: et sembla que si aquest home hagués rebut en dipòsit or o argent, s'ho quedaria? Creus que algú sospitaria que el nostre home ho faria més que els qui no són com ell?»

«No ho sospitaria ningú.»

«I tindríem aquest home fora de sospita en cas de profanacions de temples, de robatoris, de traïcions a companys personals, o públicament a ciutats?»

«L'hi tindrien.»

«I no serà infidel de cap manera ni als seus juraments ni als seus altres pactes?»

«Com ho podria ser?»

«O sigui que els adulteris, la descurança dels propis pares, la indiferència envers els déus correspondran a qualsevol altre home més que no pas al nostre.»

«És ben bé així.»

«Per tant, la causa de tot això radica en el fet que tothom fa el que li correspon quant a manar i a ser manat.»

«És així, i no res més.»

«I encara mires si la justícia és altra cosa que aquesta virtut que ens fa tals tant els homes com les ciutats?»

«No, per Zeus!» —va fer— «Ja no més.»

[Precisió conclusiva sobre la justícia, ara que s'ha descobert]

«Per tant, tenim totalment acomplert el somni que dèiem sospitar, que tan bon punt iniciàvem la fundació de la ciutat, probablement ja ens venia a l'encontre, per obra d'un déu, com un principi i model de la justícia.»

«Doncs sí, és totalment així.»

«Sí, Glaucó, teníem efectivament com una semblança de la justícia, la qual ens va aprofitar, allò que el qui per naturalesa és sabater ha de fer sabates i no pas res més, i el qui és constructor, construccions, i així mateix en totes les altres coses.»

«Ho sembla.»

«En veritat tanmateix la justícia tal com es mostrà, era una cosa d'aquesta mena, però no en les accions exteriors en relació a allò que pertany als homes, sinó en relació amb l'activitat autènticament íntima, de cara a l'individu mateix i al seu ofici, per tal com no permet que res en ell executi el que no li pertoca, ni que les diverses forces de la seva ànima s'interfereixin mútuament en llurs afers, sinó que assigna a cada part el que veritablement li correspon, i l'individu es domina i s'ordena, i és

amic de si mateix, i es posa les tres parts en concòrdia, ordenadament com les tres notes principals de l'escala musical, el to baix, i l'alt, i el mitjà, i els que hi hagi encara entre aquests, i ho enllaça tot, i sigui com sigui en surt *un* de tots, temperat i ple d'armonia, i des d'aleshores en tot el que s'emprèn, tant si treballa per enriquir-se, com si té cura del seu cos, com si actua en política, o si negocia amb particulars té per justa i l'anomena tal i bella l'acció que manté i contribueix a realitzar aquest estat de l'ànima, i té per saviesa el saber que inspira aquesta acció; contràriament anomena injusta l'acció que destrueix aquest estat, i ignorància l'opinió que inspira aquesta acció.»

«Tens tota la raó, Sòcrates» —va dir ell.

«D'acord» —jo que vaig fer— «si afirmem que hem trobat l'home i la ciutat justos i la justícia que hi ha en ells, em sembla que de cap manera no donaríem la impressió de mentir.»

«No, per Zeus!» —va dir ell.

«Ho establim, doncs?»

«Ho establim.»

[Aclariment de la injustícia de l'ànima]

«Està bé» —vaig dir jo— «a continuació crec que cal examinar la injustícia.»

«Evidentment.»

«I no serà necessàriament com una revolució de les tres parts, i un posar-se on no et demanen i un comaratge, i una revolta d'una part contra el tot de l'ànima, perquè governi en ella la part a la qual no correspon, és a dir, aquella tal a la qual per naturalesa correspon de servir, i a l'altra no, perquè pertany a la classe governant? És això el que em penso que direm, i afegirem que en la pertorbació i l'extraviament d'aquestes coses radiquen la injustícia, la intemperància, la covardia, la ignorància, ras i curt, tota la maldat.»

«Sí, ho són de debò.»

«Per tant» —vaig dir jo— «el fer injustícies i el ser injust, i, per altra banda, el fer obres justes, tot això per a nosaltres ja és clar i evident, si és que ho són la justícia i la injustícia.»

«I com?»

«Resulta que no hi ha cap diferència» —vaig dir— «entre els qui estan bons i els qui estan malalts, els primers en l'ànima i els segons en el cos.»

«Com no hi ha diferència?» —preguntà.

«Les coses sanes produeixen salut, les malaltes malaltia.»

«És indiscutible.»

«El produir salut és fer que les parts del cos es disposin a regir i a regir-se mútuament segons naturalesa, el causar malaltia és regir i regir-se mútuament per quelcom contra naturalesa.»

«Sí, és així.»

«Per tant» —vaig deduir— «fer obra justa és disposar que les coses de l'ànima regeixin i es regeixin entre elles segons naturalesa, i cometre injustícia és disposar que regeixin i es regeixin contra la naturalesa per qualsevol altra cosa.

«Perfecte» —va dir ell.

«Doncs la virtut, pel que sembla, serà una certa salut, i bellesa, i bona disposició de l'ànima, i el vici una debilitat, una malaltia, una impotència.»

«Exactament així.»

«De manera que els capteniments honrats duen a l'adquisició de la virtut, i els vergonyosos a la del vici.»

«Forçosament.»

[La justícia és un camí preferible a l'obrar malvadament. La virtut ofereix una sola figura, i el vici quatre modalitats principals]

«Doncs em penso que ens resta examinar si es treu profit de fer obres justes, de promoure la bellesa, de ser just, i això tant si del

qui ho és es veu o no es veu, o se'n treu de l'ésser injust, això ni si el qui ho és no en sigui castigat, o bé que es torni més bo si el castiguen.»

«Però, Sòcrates» —va dir ell— «em sembla que és ridícula la investigació: si amb la naturalesa del cos ja destrossada ens sembla que no s'ho val de viure ni que tinguem tots el menjars i les begudes i tots els diners i tot el poder, si se'ns pertorba i destrueix la naturalesa d'això mateix que ens fa viure, s'ho valdrà de viure quan l'individu faci el que li passi pel magí tret d'allò que el faria lliure de la injustícia i del malviure, i que li faria adquirir la justícia i la virtut, després que totes dues han aparegut certament tal com nosaltres les havíem descrites?»

«Sí que fóra ridícul» —vaig dir jo— «tanmateix, ja que hem arribat aquí, cal no cansar-nos i examinar l'assumpte com més clarament millor, comprovant que la cosa és així.»

«Per Zeus!» —va dir ell— «no hem de renunciar-hi gens ni mica.»

«Ara vine» —vaig fer jo— «per veure com és la maldat i les figures que presenta, que, pel que sembla, també això és digne de la nostra contemplació.»

«Et segueixo» —va dir ell— «tu parla.»

«Doncs bé» —vaig dir jo— «mirant-m'ho com des d'una talaia, ja que ens hem enfilat fins aquí en aquest tema, crec que de presència de virtut només n'hi ha una, mentre que les del vici són infinites, però quatre les que cal que ressenyem.»

«Com ho expliques?» —va dir.

«Tantes com són les menes de constitucions que tenen gènere distint, tantes probablement seran les menes de l'ànima.»

«Doncs quantes n'hi ha?»

«Cinc menes de constitucions» —vaig respondre— «i cinc menes d'ànimes.»

«Digues quines són» —em demanà.

«T'explico» —li vaig dir— «que aquesta mena de constitució que hem recorregut és una sola, però que rep dos noms. Si un

home sol hi entra i es diferencia dels altres magistrats, això serà anomenat regne, quan són més d'un, aristocràcia.»

«És veritat» —digué.

«D'això, en dic un sol gènere» —vaig aclarir— «perquè tant si els seus components són diversos com si és un de sol, no tocaran res digne d'esment de les lleis de la ciutat, ja que havien gaudit de l'educació i de la formació que havíem descrit.»

«No fóra natural» —assentí ell.

Llibre VII

[El mite de la caverna. Descripció de la situació dels empresonats]

«Mira, després d'això» —vaig dir-li— «compara la nostra naturalesa, pel que fa a l'educació o a la manca d'ella, amb el cas següent. Contempla uns homes en un habitacle sota terra, com en una caverna, que té un accés obert a contrallum al llarg de tota la cova. I al seu dedins aquells homes hi viuen, des d'infants, encadenats de cames i de braços, de manera que romanen en el mateix lloc i només veuen el que tenen davant, perquè la cadena no els permet de girar el cap. Tanmateix tenen la llum d'un foc que crema darrere d'ells, a certa distància i des de dalt. Entre el foc i els empresonats s'enfila un camí, i paral·lel a ell, imagina-t'hi bastida arran una paret com els barandats que els prestidigitadors posen davant del públic quan exhibeixen els seus jocs de mans.»

«Tot m'ho imagino així» —va dir.

«Doncs ara figura't uns homes que per darrere la paret porten atuells de tota mena, i que depassen el mur, i imatges i representacions d'animals, unes de ferro i altres de fusta, i tota llei d'objectes: com és natural, dels qui porten tot això, uns callaran i els altres aniran parlant.»

«Esmentes una imatge ben estranya» —va dir— «i uns empresonats no gens corrents.»

«Si són com nosaltres!» —jo vaig fer-li— «Perquè, ans que res, creus que, de si mateixos i d'ells entre ells aquests homes han vist res que no siguin les ombres que el foc projecta a la paret de la cova que ells tenen al davant?»

«Com haurien vist res més, forçats com estan a tenir el cap immòbil de per vida?»

«I què dels objectes transportats? No hi hauran vist el mateix?»

«Sí. Què sinó?»

«Doncs si tinguessin la capacitat de dialogar entre ells no penses que es creurien anomenar els objectes reals en si mateixos quan anomenen les ombres que veuen?»

«Indubtablement.»

«I què, si la presó tingués un ressò que vingués de dalt, et creus que si algun dels qui passen parlava, ells no es pensarien que el qui parla és l'ombra que els transcorre pel davant?»

«Sí, s'ho pensarien, per Zeus!» —va dir.

«Vet aquí, doncs» —vaig fer jo— «que uns homes així es creurien que la veritat no és altra cosa que les ombres d'aquelles obres, l'artifici.»

«No se'n pot dubtar gens» —va dir.

«Considera, en conseqüència —vaig proposar-li—, «que els guareixen de la seva demència i que me'ls deslliguen de les cadenes. Si tals coses passaven naturalment, tal com poden ser, sempre que un fos deslligat i de cop i volta me'l fessin redreçar i girar-se d'esquena, i caminar, i mirar la llum, quan fes tot això, es trobaria malament, els ulls li farien pampallugues i no podria contemplar les coses de les quals abans veia les ombres... Què et creus que diria quan algú li expliqués que fins aleshores havia mirat coses inexistents, però que ara veia quelcom més proper al ser, i que hi veia més correctament perquè s'havia girat cap a ell, principalment si li anava mostrant el que passava i el forcés fent-li preguntes a respondre què és? No veus que ell es trobaria en destret i que es pensaria que el que veia abans és més veritable que el que li ensenyen ara?»

«Sí, i molt» —va dir.

[Procés de pujada a la llum i tornada a davallar a la caverna]

«I si se l'obligués a mirar la llum mateixa, segurament els ulls li farien mal i ell ho defugiria, i es tombaria cap a allò que pot mirar, convençut que en realitat és més clar que les coses que li mostren.»

«Això mateix» —va dir.

«I si algú» —vaig preguntar— «l'arrossegués per aquell accés escarpat i costerut, i no el deixés anar abans d'haver-lo estirat fins on bat la llum del sol, no li doldria que l'estrebessin i se n'empiparia, i quan arribés a plena llum el seu esclat li ompliria els ulls i no reeixiria a veure ni una de les veritats que ara esmentem?»

«No, no podria» —va dir—, «si més no de moment.»

«Perquè li mancaria el costum, si hagués de veure les coses de dalt. I primer el que veuria més fàcilment serien les ombres, i a continuació, reflectides en les aigües, les imatges dels homes i de les altres coses, i, finalment, les coses en si, d'aquestes el que afiguraria més fàcilment foren, de nit, les que hi ha al cel, i el cel mateix, esguardant la llum dels astres i la de la lluna, i, posteriorment, de dia, el sol i la seva llum.»

«Sí, com no?»

«I penso que al final, naturalment, podria mirar el sol, però no la seva aparició en les aigües o en alguna altra seu, sinó el sol en si i per si en la seva pròpia regió: podria contemplar-lo tal com és.»

«Això és forçós» —exclamà.

«I aleshores ja estaria en condicions d'esbrinar d'ell que és el que produeix les estacions i els anys, i que és l'ordenador de tot en l'espai visible, i que, d'alguna manera, també és la causa de tot el que veien abans.»

«És evident» —va concedir ell— «que després de tot allò arribaria a aquesta conclusió.»

«Doncs què? Quan es recordi de la seva primera estança, i del que allà sabia, i també dels seus companys de presó, no et creus

que ell es felicitarà del canvi i que els companys de presó li faran llàstima?»

«Sí, i molta.»

«Posem que entre ells hi haguessin alguns honors i elogis mutus, i premis per al qui veiés més agudament el que passava, i recordés més tenaçment el que acostumava a succeir abans, o després, o simultàniament, i d'aquí n'extragués la màxima capacitat per a vaticinar el futur, et sembla que, tot això, ho retindria amb afany i envejaria els qui entre ells regnen i gaudeixen d'honors, o bé que experimentaria allò d'Homer, i que preferiria molt "treballar la terra i servir a un home sense propietats" i patir el que fos abans de viure d'opinions i d'aquella altra manera?»

«Crec això últim» —va dir—, «que passaria per sofrir-ho tot abans de tornar a viure de l'altra manera.»

«Doncs ara fixa't bé en el que segueix» —vaig dir jo—. «Si aquest home davallés i tornés a seure en el mateix seient, és que ara no tindria els ulls plens de tenebra, venint tot de sobte del sol?»

«Sí, ben plens» —va dir.

«I si hagués de tornar a discernir aquelles ombres i a discutir amb aquells encadenats de per vida, quan encara tingués els ulls ofuscats i no pogués fixar la mirada, per a la qual cosa necessitaria un cert temps, no faria riure i es diria d'ell que ara torna amb els ulls malalts per haver pujat a dalt, i que no s'ho val ni tan sols provar de pujar-hi? I que aquell que provés de deslligar-los i de portar-los amunt, si poguessin enxarpar-lo amb les mans i matar-lo, el matarien?»

«Sí, és clar» —va dir.

[Explicació i aplicació de la imatge]

«Tota aquesta imatge, estimat Glaucó» —vaig dir-li—, «cal que l'enllacis amb el que hem dit abans, la regió que ens és revelada per la vista, l'has de comparar amb l'estança de la presó, la llum

del foc que hi ha en ella amb la força del sol, i si ara poses la pujada i la contemplació de les coses de dalt com l'impuls de l'ànima cap a la regió de l'intel·ligible, no erraràs certament la meva expectació, ja que és aquesta la que vols sentir. El déu sap, com sigui, si eventualment respondrà a la veritat. El que, si més no jo, veig, ho veig així: al cim de tot el cognoscible, i encara amb un gran esforç, s'hi veu la idea del bé. Ara, quan ha estat vista, se la reconeix a l'acte com a causa de tot el que és bell i recte, per tal com genera en el visible la llum i el sol, del qual ella depèn, i en l'intel·ligible per tal com crea ella sola com a senyora, la veritat i l'enteniment. I comprenc que el qui ha d'actuar assenyadament en privat o en públic, cal absolutament que contempli aquesta idea.»

«També jo sóc d'aquesta opinió» —explicà—, «i tant com puc, no ho dubtis.»

«En tal cas, au» —vaig dir-li—, «i creu també el que segueix amb mi, i no t'estranyis que els qui arriben a aquest cim es neguin a fer el que fan els homes, sinó que les seves ànimes sempre es veuen constretes a romandre en les altures. La qual cosa d'alguna manera és natural, això sempre que, segons la imatge esmentada, la situació sigui aquesta.»

«És natural, tanmateix» —va dir.

«Doncs què? Et sembla estrany» —vaig continuar— «si un que davalla de la contemplació de les coses divines cap a les maleses humanes és objecte de mofa i fa molt el ridícul, i va a les palpentes, i abans d'haver-se acostumat prou a les tenebres regnants ja es veu obligat a pugnar davant d'un tribunal o en qualsevol altre lloc sobre ombres de justícia o sobre imatges que hi pertanyen, i combatre-les tal com eventualment se les imaginin els qui no han contemplat mai la justícia en si?»

«No, no em sembla gens estrany» —va declarar.

«Perquè, si més no el qui té seny» —vaig apuntar— «tindrà present que són dues les pertorbacions dels ulls i que provenen de dues causes: del pas de la llum a les tenebres i del de les tenebres

a la llum. Si ha pensat que el mateix ocorre a l'ànima, quan en vegi una d'atabalada i impossibilitada de contemplar el que sigui, no se'n riurà nèciament, sinó que esbrinarà a veure si arriba d'una vida més clara, i pateix foscor per manca de costum, o bé si, ascendint d'una ignorància major a un lloc més clar ha romàs plena d'un fulgor més viu, i així felicitarà la segona per aquesta experiència de vida, i es compadirà de la primera, i si se'n volgués riure, la seva riota no seria tan mofeta com la procedent de dalt, de la regió de la llum.»

«Parles de manera molt raonable» —va dir.

[Conseqüència: l'educació només és possible per un viratge total de l'ànima]

«Vet aquí que nosaltres» —vaig concretar— «en aquest tema pensem així, en el cas que el que hem exposat sigui vertader: l'educació no és el que proclamen alguns que és, tot sostenint que quan en l'ànima no hi ha saber ells l'hi posen com si posessin vista en uns ulls cecs.»

«És això el que diuen» —concedí.

«Però el raonament d'ara» —vaig apuntar— «indica que aquesta potència inherent a l'ànima de cadascú, i l'òrgan amb què tothom aprèn, tal com un ull, no és possible girar-lo de les tenebres a la llum si no és amb tot el cos, igualment ha de ser retreta del que esdevé junt amb tota l'ànima, fins que sigui capaç de convertir-se permanentment a la contemplació del ser, i el que és més clar del ser, que diem que és el bé: no fa?»

«Sí.»

«Per tant» —vaig dir— «hi pot haver una art de descobrir la manera com serà més fàcil i eficaç perquè aquest òrgan es giri, una art, dic, no pas d'infondre-li visió, sinó de procurar que s'esmeni la que ja té, però que no s'adreça cap on cal ni mira on hauria de mirar.»

«Sembla així» —va dir.

«Les altres virtuts de l'ànima, que és com acostumem a anomenar-les, probablement es troben en alguna proximitat del cos (perquè en realitat no se li incorporen si abans no li han estat introduïdes per costum i exercicis), però la virtut del coneixement sembla naturalment que sigui afí a quelcom més que res diví, perquè mai no perd la seva potència, i, sotmesa a un viratge, esdevé profitosa i útil o bé inútil i perjudicial. És que no t'has adonat d'aquells que diem que són malvats, però savis, com la seva animeta s'hi guipa coentment, i com contempla agudament allò vers el qual és adreçada, perquè no està pas malament de la vista, la qual tanmateix ha de servir a la dolenteria, i com més agudament hi veu tant més vilanament fa mal?»

«Molt que me n'he adonat» —va dir-me.

«I, per tant» —vaig reprendre—, «si ja a la infantesa es fes l'operació i es tallessin aquestes diguem-ne boles de plom congènites a la naturalesa que li surten pels banquets i pels plaers així i per les golafreries i tiren cap avall la visió de l'ànima, si allunyada d'aquestes coses es girés cap a la veritat, aquesta mateixa ànima en els mateixos homes la veuria amb la màxima agudesa tal com ara veu allò a què s'adreça.»

«I és natural» —va dir.

«Doncs què? De tot el que hem dit no se'n desprèn naturalment i necessària que ni els no educats i inexperts en la veritat no es posaran davant de la ciutat com cal, ni tampoc aquells als qui permetem que s'ocupin indefinidament en l'estudi? Uns, perquè no tenen un únic objectiu a la vida, de cara al qual ho facin tot, tant el que realitzen particularment per a ells, o en públic, i els altres perquè es neguen a actuar voluntàriament, creguts que ja en vida sojornen a les illes dels benaurats?»

«Dius la veritat» —acceptà.

«Per tant, el nostre deure de fundadors consistirà» —vaig dir— «a forçar les naturaleses més bones a arribar a aquesta noció que ara mateix dèiem que és la màxima, la contemplació del

bé, i efectuar aquella ascensió, i quan hagin pujat i s'hi vegin suficientment, que ells no cedeixin a allò a què ara cedeixen.»

«A què et refereixes, a veure?»

«Han de quedar-se a aquesta regió» —vaig aclarir-li— «i no avenir-se a tornar a davallar cap a aquells empresonats, ni a participar de les seves penalitats, i tampoc del seus premis, això tant si aquests són més bons o més dolents.»

«Però aleshores» —ell que em va objectar— «els farem injustícia i els forçarem a una vida inferior quan poden menar-ne una de superior.»

[Precisament els filòsofs més formats com a tals, cal que els obliguem a governar fins i tot contra la seva voluntat]

«Has tornat a oblidar, bon amic» —vaig reprendre—, «que l'objectiu de la llei no és que a la ciutat hi hagi un llinatge que s'ho passi molt bé, sinó que s'enginya perquè aquest sigui l'estat general de la ciutat, fent concordar els ciutadans per la persuasió i també per la força, fent que es transfereixin entre ells els profits en què cadascú pugui beneficiar la comunitat, i que la llei mateixa introdueix aquests homes a la ciutat no perquè tothom campi per on vulgui; la llei utilitza aquests homes per reforçar els vincles de la ciutadania.»

«Tens raó» —va reconèixer—, «me n'havia oblidat.»

[Tots els altres sabers són propedèutics per a la dialèctica, per tal com ella és saber referit al ser]

«I què? Aquest camí, no l'anomenes dialèctica?»

«Sí, com altrament?»

«I no dubtis» —vaig indicar-li— «que el treure's del damunt

les cadenes, i el fet de girar-se de les ombres cap a les imatges i cap a la llum, i el de pujar des de la caverna al lloc batut pel sol, encara tanmateix amb la incapacitat subsistent de veure les bèsties en si, i les plantes en si i la llum solar en si, però podent veure'n els reflectiments divins que es contemplen en les aigües i en les ombres dels sers veritables, no ja les ombres d'imatges projectades per una altra llum que, comparada amb del sol, s'hi assembli, tota aquesta dedicació a les arts que hem recorregut ho proporciona, la qual enlaira la part òptima de l'ànima a la contemplació de l'òptim dels sers, de la mateixa manera que abans la part més lluminosa del cos pujava a la més esplèndida del domini corporal i visible.»

«Jo ho admeto així» —va dir ell—, «tot i que em sembla d'acceptació molt difícil, però d'altra banda també se'm fa molt difícil no acceptar-ho. Tanmateix, ja que això, no caldrà pas limitarnos a sentir-ho una vegada, sinó que hi tornarem, i fins i tot sovint, deixem-ho en aquesta situació que diem, i emprenguem la melodia mateixa, per recórrer-la tal com hem recorregut el preludi. Digues, doncs, la raó del poder de la dialèctica, les espècies en què es divideix, i, encara, els seus camins, perquè en últim terme són els qui menen al lloc on hi ha repòs de la ruta pels qui hi arriben, i el final del trajecte.»

«Però, estimat Glaucó» —vaig dir-li— «ja no seràs capaç de seguir-me, encara que la cosa no fallarà perquè jo no hi posi interès. Ja no veuries una imatge del que diem, sinó la veritat en si, si més no, la que a mi em sembla. Si m'ho sembla amb encert o amb desencert, això no s'ho val de discutir-ho, però que una cosa com la veritat pot ser contemplada, en això ens hi hem de fer forts. O no?»

«No és possible res més.»

«Oi que la força de la dialèctica és l'única que ho pot palesar a l'expert en les assignatures que dèiem, i que no s'hi pot arribar per cap altre camí?»

«També s'ho val, que ens fem forts en aquest punt» —va dir.

«I això, si més no, no ens ho discutirà ningú» —vaig afegir—, «si afirmem que, el que cada cosa és en si, això no hi ha cap altra mena d'investigació que provi planificadament de trobar-ho, sinó que totes les altres arts es refereixen o bé a les opinions dels homes i als seus desigs o bé a les gènesis o composicions, o bé a la cura del que neix i del compost; les restants tanmateix, de les quals reconeixíem que s'ocupen una mica del ser, la geometria i el que depèn d'ella, ens adonem bé prou que sí, somien el ser, però que, desperts, els és impossible d'arribar-lo a veure per tal com se serveixen d'hipòtesis que el deixen intacte, i no assoleixen de cap manera retre compte d'ell. Perquè quan el que ignorem és el principi, i la conclusió i la part intermèdia estan entreteixides amb el desconegut, quin recurs hi hauria perquè aital reconeixement es converteixi en saber?»

«Cap» —declarà ell.

[Compendi sobre la situació i la tasca de la dialèctica]

«De manera» —vaig dir jo— «que només el mètode dialèctic va per aquest camí, perquè suprimeix així totes les hipòtesis i ateny el principi mateix, en el qual es confirma, i l'ull de l'ànima, realment tapat per una mena de llot bàrbar, l'estreba suaument i el fa pujar amunt: se serveix, a tall d'auxiliars i d'assistents, en la conversió, de les arts que hem resseguit. Sovint les hem anomenades "saber" a causa del costum, però els cal un altre nom, més clar que el d'opinió, però més fosc que el de saber; en algun lloc d'abans l'hem definit com "reflexió". Però em sembla que aquí no es tracta pas d'una discussió de noms, quan tenim davant una investigació de temes tan importants.»

«No, no es tracta d'això» —va dir—. [«En tenim prou amb un nom que faci veure clarament el nostre pensament.»]

«Doncs ens bastarà» —vaig fer jo— «tal com abans, la primera part, anomenar-la saber, la segona, enteniment, la tercera, cre-

ença, i la quarta, semblança, i aquestes dues últimes opinió, i les dues primeres intel·lecció; l'opinió és sobre la gènesi i la intel·lecció sobre l'essència, i la relació que l'essència té amb la gènesi la té la intel·lecció amb l'opinió, i el saber amb la creença i l'enteniment amb la semblança. Tanmateix l'analogia i la diferència d'allò a què cadascuna d'aquestes coses es refereixen i la divisió en dues parts de cadascun d'aquests dominis, vull dir l'opinable i l'intel·ligible, això, deixem-ho córrer, Glaucó, perquè no ens multipliqui les qüestions més que ja el que hem tractat.»

«El que és jo» —va declarar—, «en la resta, fins al punt en què et puc seguir, hi estic d'acord.»

«I anomenes també "dialèctic" el qui capeix el sentit de l'essència de totes les coses? I el qui no l'assoleix, com menys pugui donar-se'n raó, a ell mateix i als altres, tant menys diràs que té enteniment d'aquestes coses?»

«Com podria no dir-ho?» —comentà.

«Doncs pel que fa al bé, passa el mateix: el qui no està en situació de determinar, distingint-la de tota la resta per mitjà d'un raciocini, la idea del bé i el qui, tal com en un combat, no s'obre pas a través de tots els atacs, maldant en la lluita no per l'opinió sinó per l'essència, i no s'imposa per un raonament indiscutible, del qui es troba en aquestes condicions ni diràs que sap el bé en si ni cap altra mena de bé, sinó que, com sigui, ha arribat a fregar un ídol, una opinió, no un saber, i que, aquesta vida d'ara, la passa ensopit i somiant, i aquí no arribarà a desvetllar-se, perquè abans arribarà a l'Hades, on dormirà un son definitiu.»

«Sí, per Zeus!» —va dir— «Això, ho sostindré amb totes les meves forces.»

«I els teus mateixos fills, que ara en la nostra ficció formes i eduques, si els pugessis de veritat, oi que si fossin com les línies irracionals, no els deixaries el govern de la ciutat i que controlessin els afers més importants?»

«No, de cap manera» —va dir.

«Vet aquí, doncs, que legislaràs per a ells principalment

aquesta formació, que els capacitarà per preguntar i respondre al més sabudament possible.»

«Ho legislaré, d'acord, naturalment, amb tu» —va dir.

«Llavors, no ets del parer» —vaig preguntar-li— «que la dialèctica és la culminació de totes les assignatures, i que la tenim dalt de tot, i que sobre d'ella fóra un error posar-n'hi alguna altra, sinó que ella és la rematada de qualsevol docència?»

«Sí que m'ho sembla» —em va dir.

PLATÓ, *La república*, II 368c-376c; IV 427c-445e; VII 514a-520a; VII 532b-535a (*Diàlegs* X, llibres I-IV i *Diàlegs* XI, llibres V-VII, text revisat i traduït per Manuel Balasch, Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1989-1990). © Institut Cambó - Hereus de Manuel Balasch, 2010.